

RESEÑAS CONJUNTAS

UN FESTÍN DOCUMENTAL
PARA LOS HISTORIADORES DE GIRONA Y DE CATALUÑA

Hace muy poco tiempo, la revista "L'Avenç" hizo una encuesta entre algunos historiadores donde se preguntaba, entre otras cuestiones, cual había sido, en opinión del interrogado, la mejor contribución a la historia de Cataluña en los años más recientes. Por lo que a mí respecta, no dudé demasiado en considerar como la más valiosa aportación a la historia del país en los últimos veinte años el largo centenar de volúmenes publicados por la Fundación Noguera y añadí que dicha colección constituía un tesoro de incalculable e imperecedero valor para generaciones futuras de historiadores y estudiosos en general.

Entre el caudal de documentación publicado en sus distintas series (Inventarios de Archivos Notariales, Textos y Documentos, *Acta Notariorum Catalonie* y Diplomáticos), brillan con luz propia los libros de privilegios urbanos, fuentes fundamentales para la historia de las ciudades y de las villas de Cataluña. Después de la publicación de los de Cervera, Manresa, Tàrrrega y Vilafranca, ha tocado el turno a la ciudad de Girona con la edición de los libros *Verd* y *Vermell*¹. A estos dos importantes monumentos de la historia de la ciudad se añade, además, la publicación de las cartas reales conservadas en el Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, que complementan a los dos libros de privilegios y que, con ellos, configuran un material documental de primer orden para el estudioso de Girona, sobre todo, en la época medieval². Esperemos que pronto vean la luz el tercer libro de privilegios (el *Llibre Groc*) y el catálogo de los pergaminos del archivo municipal, siempre en el marco de la eficaz —y ejemplar— colaboración entre la Fundació Noguera y el Ayuntamiento de Girona, de la que debemos felicitarlos todos los investigadores de la Cataluña medieval.

El *Llibre Verd*, ya mencionado en 1347, es el más viejo de los tres cartularios de la ciudad. En él se reúnen los privilegios más antiguos y significativos otorgados a Girona por los condes-reyes así como importantes ejemplos de la correspondencia mantenida entre el rey, los oficiales locales (*baille*, *veguer*, *sotsbaille* y *sotsveguer*) y los regidores municipales. En su introducción, C. Guilleré analiza la concepción, la génesis, la organización y la tipología documental del *Llibre Verd*, donde se contiene un total de 360 documentos, que abarcan desde mediados del s. XII hasta comienzos del s. XVI, aunque casi el 93% de ellos datan del s. XIV. Si este primer cartulario es esencial para conocer las vicisitudes de la ciudad a lo largo del Trecentos, el *Llibre Vermell* —por circunstancias que explica G. Juliol en su introducción— es hijo de los siglos XV y XVI, puesto que casi el 62% de sus 225 documentos proceden de ambas centurias. Todo ello quiere decir que, a través de los dos libros de privilegios, podemos

¹*Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, edició a cura de C. GUILLERÉ, Fundació Noguera-Ajuntament de Girona, Lleida, Pagès Editors, 2000, 739 pàgs.; y *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, edició a cura de G. JULIOL I ALBERTÍ, Fundació Noguera-Ajuntament de Girona, Lleida, Pagès Editors, 2001, 750 pàgs.

²*Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, estudi i edició a cura de Mª J. ARNALL I JUAN, 2 vols., Fundació Noguera-Ajuntament de Girona, Lleida, Pagès Editors, 2000, 1013 pp.

recorrer los principales hitos de la historia de Girona durante los cruciales años del Trecentos, observar la consolidación política de la ciudad a mediados del s. XV y seguir su proceso de reconstrucción desde principios del s. XVI, tras las *torbacions* de la guerra civil catalana.

Es obvio decir que la documentación contenida en los libros de privilegios de cualquier ciudad o villa atañe, sobre todo, a la vida del núcleo urbano en cuestión. En este sentido, tanto C. Guilleré como G. Juliol destacan —y es ocioso reiterarlo aquí— la gran importancia de los textos contenidos en ambos cartularios para la historia institucional, económica, social, urbanística y cultural de Girona, sobre todo, entre los siglos XIV y XVI.

Pero quizás cometeríamos algún error de perspectiva si limitásemos al ámbito estrictamente local la relevancia de esta documentación. Más allá de la historia de Girona, parte del material reunido en los dos volúmenes que me ocupan aportan datos de primer orden para iluminar aspectos poco conocidos de la historia de Cataluña en la baja Edad Media, que no quedan reflejados o que son difíciles de localizar en otras fuentes. Abundaré en un solo ejemplo, que dista mucho de ser único: el funcionamiento de las asambleas representativas (Cortes o Parlamentos) y el papel desempeñado en ellas por los síndicos urbanos. Si hojeamos, por ejemplo, el *Llibre Verd*, nos percatamos enseguida de que gran parte de los privilegios o concesiones regias coinciden con la celebración de una asamblea. Así, los docs. 117-121, expedidos entre junio y agosto de 1333, fueron otorgados durante las Cortes de Montblanc, en que los síndicos urbanos de Cataluña concedieron al rey Alfonso el Benigno un donativo para financiar la guerra contra Granada y Génova. Lo mismo puede decirse de los diez documentos (nº 209 al 218), datados en el periodo comprendido entre agosto y diciembre de 1340 y que se corresponden perfectamente con la celebración de las Cortes de Barcelona, donde otra vez el brazo real otorgó un importante donativo a Pedro el Ceremonioso para la guerra del Estrecho de Gibraltar. O de los 11 documentos (nº 225 al 235) del 12 de abril de 1344, expedidos muy poco después de que los síndicos de las ciudades y villas concediesen al rey en el Parlamento de Barcelona una ayuda de 70.000 l. para financiar la guerra en el Rosselló contra Jaume de Mallorca. Es obvio que los síndicos de Girona, como los de otras ciudades y villas, aprovechaban la celebración de una asamblea para obtener del monarca ciertas concesiones o privilegios particulares para la ciudad. Pero el interés de esta documentación radica en que muchos privilegios incluidos en el *Llibre Verd* fueron concedidos no sólo a Girona sino, en general, a todas las ciudades y villas de Cataluña presentes en la correspondiente asamblea. Y si, por ejemplo, en el caso del Parlamento de Vilafranca del Penedès de 1353, los docs. nº 276, 277 y 278 ya aparecen publicados en el volumen 12 de las Cortes de Cataluña (edición de la Real Academia de la Historia) como parte de la documentación emanada de aquel Parlamento, en otros casos no sucede lo mismo. Ello quiere decir que, gracias al *Llibre Verd* o a otros libros de privilegios, podemos conocer, en ausencia de otra documentación publicada, algunas de las concesiones hechas por el rey a todas las ciudades y villas representadas en la Cort o Parlamento. Ése es el caso, por ejemplo, de los docs. nº 211 y 215-218, emanados de las Cortes de Barcelona de 1340; o de los docs. nº 225-230, expedidos inmediatamente después de la celebración del Parlamento de Barcelona de 1344. Es así cómo, a partir de estos textos, podemos saber algo más de lo sucedido en unas asambleas para las cuales aún no disponemos de procesos. Es un simple ejemplo, entre otros, del alcance de esta documentación más allá del ámbito estricto de la ciudad de Girona.

Como he apuntado más arriba, el material de los dos cartularios se complementa a la perfección con las 700 cartas reales (de 1293 a 1515) transcritas por Mª J. Arnall. En este caso, el comentario a este espléndido trabajo no puede dejar de ser doloroso por la sencilla razón de que la autora ya no está entre nosotros. Por tanto, sirvan estas líneas de modesto

homenaje a la trayectoria investigadora de la profesora Arnall y de sincera gratitud por habernos dejado este valioso legado: sin duda alguna, su memoria pervivirá en todas las generaciones de investigadores que se aproximen, una y otra vez, al rico caudal documental que la autora ha puesto a nuestra disposición.

De las más de 1.800 cartas reales que conserva el archivo municipal de Girona, Mª J. Arnall sólo ha tenido tiempo de publicar las 700 pertenecientes a la época medieval. De ese conjunto, una significativa mayoría (el 60,5%) datan del s. XIV y casi el 40% pertenecen al reinado, clave por tantos conceptos, de Pedro el Ceremonioso. En este caso, además, la cuidadosa edición de las cartas reales viene precedida de un importante estudio (161 págs.), donde se analizan las características diplomáticas de la colección y se da cuenta cabal de su contenido. Estoy convencido de que este estudio de la profesora Arnall, más allá del caso concreto de Girona, constituye una excelente aportación al mejor conocimiento de la cancillería real en los siglos XIV y XV. No menos valioso es el anejo de P.-E. Barrades sobre las fórmulas latinas contenidas en las cartas reales, estudio que, sobrepasando el ámbito estrictamente filológico, podría ser utilizado con provecho por el investigador del vocabulario y de los discursos del poder regio en la Cataluña bajomedieval.

Es imposible, en los estrechos límites de una reseña bibliográfica, dar cuenta de la riqueza de la documentación transcrita en estos dos volúmenes. Como la propia editora resume en su estudio introductorio, el contenido del material se refiere a los aspectos más diversos de la vida de Girona: gobierno municipal, obras públicas, actividades económicas, relaciones con la Iglesia, etc., sin olvidar un aspecto tan importante como todo lo concerniente al papel de la ciudad en la recuperación de las jurisdicciones reales, cuestión que complementa a los textos del *Llibre Verd* relativos a las alienaciones del patrimonio real en la comarca de Girona. Pero también aquí deberíamos insistir en la relevancia de esta documentación para iluminar aspectos que trascienden el estricto ámbito gerundense. Baste citar, como simple ejemplo, las numerosísimas cartas referidas a lo que Arnall llama “participación de la ciudad en las empresas de la Corona”. A partir de este material (convocatorias a Cortes y Parlamentos, concesión de donativos, llamadas a la *ost* o invocaciones del *Princeps namque*) podemos observar no sólo la naturaleza del diálogo entre la monarquía y los poderes municipales en materia de exigencias económicas o militares sino el propio proceso de construcción y consolidación del sistema fiscal y financiero (tallas, imposiciones, deuda a largo plazo...) de una ciudad catalana a lo largo de la baja Edad Media.

Naturalmente, como Arnall explica muy bien en uno de los epígrafes de su introducción y plasma en el encabezamiento de cada documento, disponemos de copias de muchas de estas cartas originales en los propios libros *Verd* y *Vermell*, pero, sobre todo, en los registros de la Cancillería real (Archivo de la Corona de Aragón). Ahora bien, puesto que es impensable la publicación de esos millares de registros, creo que sigue siendo necesaria y urgente la tarea de editar los libros de privilegios y de cartas reales que se custodian en los archivos municipales; sólo de esta forma, los investigadores podrán tener acceso directo y cómodo a un material difícilmente localizable en otras series documentales.

En suma, estas casi 1.300 piezas transcritas por Mª J. Arnall, C. Guilleré y G. Juliol constituyen una aportación inestimable a la historia de Girona (y de Cataluña) durante los dos últimos siglos medievales. Si a ello unimos otras colecciones documentales que la Fundación Noguera ha venido publicando (*Cartoral de Carlemany*, colecciones diplomáticas de la Seu y de Sant Daniel, catálogo de los protocolos del distrito de Girona), podrá entenderse porqué la ciudad del Onyar, gracias a la riqueza de sus archivos —eclesiásticos, municipal y notarial—, puede considerarse como un verdadero laboratorio (cuando no paraíso soñado) no sólo para el

historiador de Girona, de su comarca y de Cataluña sino para el investigador de la historia medieval *tout court*.

MANUEL SÁNCHEZ MARTÍNEZ
Institución Milá y Fontanals, CSIC. Barcelona

MÉS PUBLICACIONS REFERENTS A LA CIUTAT DE GIRONA

Ens referirem, en primer lloc, als quaderns núms 1, 2 i 3 de la Sèrie «Història Urbana de Girona. Reconstrucció cartogràfica», publicats per l'Ajuntament de la dita capital catalana, els quals considerem que són de gran interès pels estudiosos de la Girona medieval.

El primer d'aquests quaderns es titula *Els jueus i la ciutat de Girona*, per Josep CANAL I ROQUET; Eduard CANAL I DE DIEGO; Josep M. NOLLA I BRUFAU i Jordi SAGRERA I ARADILLA. Pròleg de Joaquim Nadal i Farreras, Ajuntament de Girona, s.a.. 30 pp. + plànols.

Com ho indica el títol, aquest quadern s'ocupa de la Girona jueva i significa un pas endavant molt decisiu per al coneixement del call jueu. El mèrit d'aquesta publicació rau en el fet d'haver contrastat les nombroses dades referents als jueus que es conserven als quatre grans arxius gironins (Capitular, Diocesà, Municipal i Comarcal) i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb les aportacions bibliogràfiques i amb les dades arqueològiques. Això ha permès de conèixer moltes coses més dels hebreus gironins. Ara sabem on es trobaven les tres sinagogues de la ciutat, sabem també que els jueus de Girona, en un principi, van viure dispersos entre la població cristiana i no fou fins més endavant, en el segle XII, que es van tancar en un espai reduït (l'aljama) per a protegir-se. L'objecte principal de la publicació ha estat una recerca urbanística encaminada a situar edificis i espais que foren el marc on es desenvolupà la vida dels jueus.

El quadern núm. 2 es titula *La ciutat de Girona l'any 1535*, per Josep CANAL I ROQUET; Eduard CANAL I DE DIEGO; Josep M. NOLLA I BRUFAU i Jordi SAGRERA I ARADILLA. Pròleg de Joaquim Nadal i Farreras, Ajuntament de Girona, s.a. 33 pp.

La base d'aquest treball és un document de caire fiscal, conservat a l'Arxiu Històric de Girona, conegut amb el nom d' *Estima*, corresponent a l'any 1535, i que té com a finalitat efectuar un recompte de les finques. A l'*Estima* hi són anotats els diferents valors de cada propietat, el domini directe, el domini útil i el cens. No cal dir que aquest document constitueix una font molt valuosa que dóna una imatge fidedigna de la ciutat, des de tots els aspectes: riquesa urbana, distribució de la propietat (s'hi observa un gran domini de la propietat eclesiàstica), geografia humana, torres i muralles, vies de comunicació, centres hospitalaris, comerç, govern de la ciutat. El plànol confeccionat reflecteix exactament sobre el paper les dades de l'*Estima*.

El quadern núm. 3 d'aquesta «Història Urbana de Girona» es titula *La ciutat de Girona en la primera meitat del segle XIV*, i és obra de Josep CANAL I ROQUET; Eduard CANAL I DE DIEGO; Josep M. NOLLA I BRUFAU i Jordi SAGRERA I ARADILLA. Pròleg de Joaquim Nadal i Farreras, Ajuntament de Girona, s.a. 65 pp. + ilustr.

"Anuario de Estudios Medievales", 32/2 (2002).- ISSN 0066-5061.

Aquest fascicle tracta del procés de la història urbana de Girona des del segle XI fins a la plenitud del segle XIV. Té com a base documental el fogatge de l'any 1360 (cens de contribuents realitzat per calcular l'impost que havia de pagar cadascuna de les famílies *ofocs*)¹. L'objectiu d'aquest quadern és la projecció cartogràfica de la ciutat de Girona en base a aquest fogatge, tot suplint les seves mancances amb documentació arxivística, salvant les dificultats que suposa per a la planimetria l'existència de la gran proliferació dels establiments emfiteútics que es donava en aquells segles. Aquest estudi posa de manifest que la ciutat de Girona féu tres expansions: una en el segle XI, cap al nord (burgs de Sant Feliu i Sant Pere; una altra en el segle XII cap al sud (l'Areny i la Vilanova); i la tercera els segles XIII i XIV, cap a la riba esquerra del riu Onyar (el Mercadal).

Una altra publicació de l'Ajuntament de Girona, que es pot relacionar amb el quadern núm. 1 d'«Història Urbana de Girona», que hem ressenyat més amunt, és la *Guia del call jueu de Girona*, de Ramon ALBERCH I FUGUERAS. Pròleg de Joaquim Nadal. Presentació de David Romano, Ajuntament de Girona-Edicions Columna, 1995. 123 pp. + ilustr.

Ningú millor que un gironí per a dur a terme aquesta *Guia del call jueu de Girona* i més encara si aquest gironí, Ramon Alberch, ha treballat sobre els jueus.

La ciutat de Girona va comptar durant més de cinc-cents anys amb una de les comunitats jueves més pròsperes de l'antiga Corona d'Aragó. Val la pena, doncs, posar a les mans del visitant de Girona una *Guia* que l'acompanyi en el recorregut pels carrerons costaruts que constituïren antiga aljama jueva.

El llibre, tot i ser de divulgació, està molt documentat, com no podia ser d'altra manera, essent l'autor un especialista en el tema. No tan sols ofereix una descripció topogràfica del call, sinó que també s'aborden moltes altres qüestions històriques, com l'organització i govern de l'aljama, la sempre difícil convivència amb els cristians, les sinagogues, la càbala, l'activitat econòmica dels jueus, els diferents avalots contra el call i especialment l'avalot de l'any 1391 i el call en el segle XV, que va esdevenir un veritable ghetto. Es parla també dels conversos, per arribar, finalment, a l'expulsió dels jueus de 1492. Es dedica un darrer capítol al llegat jueu.

El llibre està molt ben il·lustrat, compta amb una relació bibliogràfica i és molt útil per a comprendre el que va significar el call jueu de Girona.

La ciutat històrica dins la ciutat, «Seminari sobre mètodes i experiències d'intervenció», Girona, Ajuntament de Girona, Universitat de Girona, Fundació "la Caixa", 1997. 183 pp. + ilustr. («Humanitats», vol. 4).

En aquesta publicació s'hi recullen les comunicacions presentades en el «Seminari sobre mètodes i experiències d'intervenció», que es va celebrar a la ciutat de Girona els dies 28 i 29 de novembre de 1996. El dit Seminari es va concebre en relació amb l'exposició «Viure les ciutats històriques», organitzada per la Fundació "la Caixa" i per la UNESCO.

¹Els autors es refereixen a l'estudi exhaustiu que el Prof. Christian GUILLERÉ féu d'aquest fogatge en el seu llibre *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, i hi remetem el lector.

En els darrers anys, els centres històrics de moltes ciutats s'han rehabilitat i s'han convertit en un punt d'atracció de visitants. Davant d'aquest fenomen, es plantegen diversos problemes, com ho són si els centres històrics, s'han d'integrar en el conjunt de la ciutat o han de ser un espai autònom; si la planificació general de la ciutat pot ser o no aplicada al centre històric. Com diu molt bé el Dr. Lluís Monreal, a la *Presentació*, «la trobada va servir per avaluar diferents models de recuperació i gestió del patrimoni i per debatre el paper dels béns culturals com a fons de riquesa i d'activitat econòmica».

Les comunicacions varen donar a conèixer les diferents estratègies que s'han seguit a l'hora de planificar el creixement d'algunes ciutats com València, Granada, Vitòria, Évora, Girona, Viena, Dublín o Leeuwarden. Aquestes comunicacions, elaborades per experts, foren les següents: Bruno Gabrielli, *L'esperienza italiana attraverso modelli diversi: l'esempio di Genova*.- Manuel Branco, *Évora: centro histórico, patrimonio de la humanidad*.- Ángel Isaac, *El conjunto histórico de Granada: planificación e intervenciones (1970-1996)*.- Maria Auböck, *Today Use of Historic Parks in Austria between Culture and Tourism: the Example of Kurpark Gars*.- Ana Mª Aguirre, *Gasteiz: origen del centro histórico de Vitoria. El plan especial de rehabilitación integral del casco medieval de Vitoria-Gasteiz y la experiencia de su desarrollo*.- Román Jiménez, *Intervenciones en el centro histórico de Valencia: nuevos proyectos*.- Rienk Terpstra, *A Future for the Historical Town: the Exemple of Frison Towns*.- Joaquim Nadal, *Girona: una proposta de regeneració urbana i canvi sociocultural*.- Josep Maria Birulés, *La ciudad histórica, puerta o reducto de la ciudad. Dilemas en el caso de Girona*.- Derek Tynan, *The Culture of the City - Temple Bar, Dublin and the Emergence of a Post Colonial Identity*.- Francesco Indovina i Michelangelo Savino, *I vantaggi dell'integrazione tra città storica e città moderna*.- Oriol Bohigas, *La reconstrucció de la ciutat*.- Ricard Pérez, *Viure la catàstrofe. La recuperació de Mostar*.- Joan Vicente, *Viure les ciutats històriques. Conclusió*.

Creiem que els resultats d'aquest Seminari foren molt positius i representen una important aportació, que ha de ser tinguda en compte, pel que fa a la rehabilitació dels centres històrics de les ciutats.

JOSEFINA MUTGÉ I VIVES
Institució Milà i Fontanals, CSIC. Barcelona

REVISTES REPRESSES I REVISTES NOVES
DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Estudis Romànics, la Revista fundada per R. Aramon i Serra i que publicà vint volums entre 1947 i 1987, repregué la publicació l'any 2000 ara sota la direcció d'Antoni M. Badia i Margarit. XXIII, XXIV. El primer volum d'aquesta nova etapa, el XXII, conté els següents articles: A "*Romania*", "*Romanitas*", "*Romanistica*" A. M. Badia i Margarit justifica la represa de la revista, que féu una aportació notable a la lingüística, a la filologia, a la crítica literària i a la literatura dels països de la Romània; la Secció filològica s'ha sentit amb l'obligació de continuar-la, després que el Sr. Aramon no pogué fer-se'n càrrec per l'edat i després per la seva mort; malgrat les múltiples obligacions derivades del Diccionari i d'altres projectes de recerca de la Secció i malgrat els dubtes pels canvis que ha experimentat la filologia romànica, és a dir, la que abasta tota l'àrea de la Romània s'hi han decidit; l'article fa una síntesi de l'evolució de la romanística i comenta les vastes perspectives que se li obren per la proliferació de mètodes i per la pluridisciplinarietat. Esmentaré els articles que tinguin

"Anuario de Estudios Medievales", 32/2 (2002).- ISSN 0066-5061.

una certa relació amb l'època medieval. Georg Kremnitz, *Langue et nation - Une relation périlleuse. Quelques réflexions*, comenta breument l'interès dels estudis històrics i comparatius sobre aquests dos termes, assenyala que hi ha hagut canvis semàntics en aquests termes als àmbits de l'alemany i del francès i creu que seria interessant analitzar aquests canvis a l'àmbit de les llengües ibero-romàniques. Carmen Pensado, *Sobre la historia del ensordecimiento final*, analitza aquest fenomen a l'Edat Mitjana a les llengües romàniques occidentals. Jean-Pierre Chambon, *Pour la chronologie des toponymes (gallo)romans d'origine délexicale. Étude d'un type tardo-antique aquitain: 'Fornqls'*, estudia aquesta qüestió toponímica. Veronica Orazi, a *'Die Verfolgte frau': per l'analisi semiologica di un motivo folclorico e delle sue derivazioni medievale (con speciale attenzione all'ambito catalano)*, estudia el tema de la noia perseguida a la literatura medieval. Giuseppe Tavani, *Eterotopie ed eteronomie nella lettura dei canzonieri galego-portoghesi*. Rafael M. Mérida Jiménez, *Mujeres y literaturas de los medioevos ibéricos: voces, ecos y distorsiones*. Aniello Fratta, *Per una rilettura di 'jus lo front' di Jordi de Sant Jordi*. Tomàs Martínez Romero, *De poesia i lògica corellana: comentaris a la 'Mort per amor'*. Finalment Jordi Carbonell i de Ballester, *Ramon Aramon i Serra i els 'Estudis Romànics*, recorda les circumstàncies difícils en que es trobava la cultura catalana, sota la dictadura franquista en el moment de néixer la revista.

Al volum XXIII, ens interessen els articles de Beatrice Schmid, *Contractes y afinidades: la forma verbal en -Ra en la Península Ibérica*. Germà Colón Domènech, *Sobre els peixos 'gerret i xucla'*, on fa un estudi etimològic d'aquests noms, amb nombrosos exemples medievals, entre els quals figuren llistes de peixos de Castelló entre 1375 i 1393. Joan-Rafel Ramos, *El verb 'haver-hi: evolució dels usos sintàctics*, aporta exemples medievals d'aquest ús. Josep M. Pujol, *¿Cultura eclesiàstica o competència retòrica? el llatí, la Bíblia i el rei en Jaume*, reivindica la unitat d'autor del "Llibre del rei en Jaume" i creu que tota l'obra és del monarca; les citacions llatines o bíbliques diu que no corresponen als hàbits culturals d'un eclesiàstic, ja que els coneixements que demostra són vacil·lants, amb errors impropis d'un eclesiàstic; corresponen més aviat a la competència retòrica d'un monarca que fa discursos i expedeix documents. Albert Hauf i Valls, *De l'Speculum Humanae Salvationis a l'Spill de Jaume Roig: Itinerari especular i figural*, tal com diu l'autor, el seu article "estudia el procés metonímic que transforma el concepte d'espill en una metàfora d'abast religiós, filosòfic i literari, i l'assimilació del judaisme operada des del cristianisme a partir del concepte de tipus i de l'anomenada teoria figural", en relació amb la polèmica antijueva. "l'autor de l'Spill fa un ús molt conscient de les 'figures' cristocèntriques i marianes més importants que remetent sovint als comentaris i representacions plàstiques divulgats per la 'Biblia pauperum' i l'Speculum humanae Salvationis", manuals que esdevenen així dos importants instruments filològics. Hom conclou que Roig-Salomó proposa, entre altres coses, una lectura meditativa i figural de la Bíblia. Joaquim Anyó i Oliver, *'Tirant lo Blanc' a Anglaterra. Notes de recepció literària*, revisa les últimes aportacions sobre aquest tema, de les quals es desprèn que l'obra va caure en l'oblit després de la seva publicació, però que a Anglaterra fou coneguda per alguns erudits dels segles XVIII i XIX.

En el volum XXIV podem destacar Jozsef Herman, *La disparition du passif synthétique latin: nouvel essai sur l'écrit et le parlé en latin mérovingien*, Sebastià Giralt, *Notes sobre alguns ictònims d'origen occità en textos mèdics d'Arnau de Vilanova i d'altres autors medievals*, diu que alguns noms de peixos i crustacis esmentats en el "Regimen quartane" i en "Regimen podagre", atribuïts a Arnau de Vilanova, en el "Regimen sanitatis" dels quatre mestres de la universitat de Montpeller i a la "Tabula que medicum informant" de Stephanus Arlandi, són mots occitans llatinitzats, i creu que aquests textos tenen una procedència comuna

de la facultat de medicina de Montpeller. Dominique de Courcelles, *Entre la folie et les pleurs: la fonction de l'ironie lullienne dans le 'Desconhort'*, estudia aquest poema de Ramon Llull, escrit vers l'any 1295. Alberto Varvaro, *El 'Tirant lo Blanc' en la narrativa europea del segle XV*, assenyala que l'obra s'inscriu en un corrent de la narrativa que existí a França des de finals del segle XIV i gaudí d'un gran èxit; era un tipus de novel·la de dimensions més reduïdes que el 'Tirant' però que compartia molts altres trets amb aquesta obra: la versemblança geogràfica i històrica, el realisme relatiu dels esdeveniments i dels personatges, el lligam entre empreses cavalleresques i trames amoroses etc. Maria Toldrà i Sabaté, *Sobre la presència d'algunes cròniques catalanes a l'Arxiu reial de Barcelona*, afirma que els arxivers reials havien escrit treballs historiogràfics per tal de facilitar les seves tasques quotidianes i analitza l'ús d'aquestes obres a la fi del segle XV i començament del XVI, com les genealogies de Ferrer de Magarola i Pere Miquel Carbonell, l'exemplar de la "Crònica de Sant Joan de la Penya" conservat a l'Arxiu i, sobretot, les "Cròniques d'Espanya de Carbonell"; estudia a més el procés de creació i recepció de les Cròniques amb documentació inèdita. Mariàngela Vilallonga, *Somnis i realitats en els nostres humanistes del Renaixement*, fa un comentari breu sobre Carbonell arran de la publicació de les "Regles d'esquivar vocables i la qüestió de la llengua" d'A.M. Badia.

Felicitem, doncs, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans per la felicitat represa d'aquesta revista.

Revista de Dret Històric Català, la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, ha publicat el primer volum d'aquesta revista, corresponent a l'any 2001. a la presentació, el president de la Societat, Josep M. Mas i Solench, justifica la creació de la revista per tal que serveixi de vehicle transmissor de les investigacions que es fan sobre el dret i les institucions catalanes des de l'antiguitat fins al darrer quart del segle XX. Poden interessar els nostres lectors els articles següents: Esteve Bosch Capdevila, *La trajectòria històrica del principi 'nemo pro parte' en el dret civil català*, aquest principi de dret romà és anomenat actualment principi d'incompatibilitat de títols successoris i l'autor segueix la seva trajectòria des del dret romà, la seva interpretació pels juristes del "ius commune" fins a l'actualitat. Antoni Jordà Fernández, *Pàtria potestat i emancipació per causa de matrimoni. Del dret romà a la seva concreció als costums de Tortosa i als Furs de València*, analitza la regulació jurídica d'aquestes institucions en els Costums de Tortosa i prèviament segueix la seva presència al dret romà, la transformació gradual a la legislació visigòtica i les similituds i les diferències pel que fa aquesta matèria entre els Costums i el Furs de València. Jaume Ribalta i Haro, *Immissions i acció negatòria a Catalunya: una lectura històrica i comparativa d'una modernització legislativa*, aquesta modernització es refereix a l'acció negatòria, les immissions, servituds, la mitgeria i les relacions de veïnatge. L'autor segueix la trajectòria d'aquests conceptes jurídics des del dret romà, el dret medieval i fins a l'actualitat. Josep M. Pons i Guri, *Les jurisdiccions dels vescomtats de Cabrera i de Bas, l'any 1527*, estudia les diligències possessòries del mer imperi en la presa de possessió de les baronies d'aquell vescomtat per part de l'almirall major de Castella Federico Enríquez i sintetitza la història del vescomtat de Cabrera; publica aquest interessant i llarg document. Antonio Pérez Martín, *La presencia de los catalanes en Bolonia*, fa una síntesi, en el text d'una conferència, d'aquesta presència.

Ens felicitem de l'aparició d'aquesta nova revista, que ocupa un espai buit fins ara.

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
Institució Milà i Fontanals, CSIC. Barcelona

LA COLECCIÓN DOCUMENTAL
DEL MONASTERIO DE LA SAUVE MAJEURE

Con un retraso excesivo puedo, finalmente, hacer un breve comentario a esta espléndida colección documental¹. La reseña de este libro ha tenido muy mala suerte en esta revista. La habíamos encargado a una querida compañera que falleció y tuvimos luego que buscar alguna otra persona competente en el tema que la hiciera. Encontramos a esa persona pero desgraciadamente no ha podido cumplir el encargo, reteniendo el libro bastante tiempo. Ahora que he podido recuperarlo me apresuro a informar brevemente sobre esta colección documental, cuando toda la revista está ya a punto de imprimir.

Este monasterio, conocido entre nosotros como de la Grand Selva, fue fundado en 1079 en Aquitania y adoptó la regla benedictina; pronto prosperó y se erigió en cabeza de una congregación que reunió unos 66 prioratos. Tuvo una irradiación muy importante en Aragón, donde contó con prioratos en Alcalá, Ejea, Pintan, Ruesta y Uncastillo y un "Pratella" no localizado; en Cataluña, el gran monasterio real de Santes Creus fue filial suyo, aunque no aparece en el mapa de los prioratos dependientes de la obra; nos interesa pues, muy particularmente, esta colección documental; podemos encontrar en ella documentos reales, por ejemplo uno de Jaime I (doc. 1352), con una donación en el reino de Valencia a Alcalá, inmediatamente después de la conquista, y otros documentos referentes a este y otros prioratos. Desde luego, la documentación de la cancillería real contiene más documentos a favor de estos prioratos y del mismo monasterio de la Grand Selva de los que aquí se contienen, sin embargo esta publicación será una buena ayuda.

La transcripción del cartulario fue iniciada por el profesor Charles Higounet, que murió en 1988 sin poder ver editada la obra. Han sido Arlette Higounet-Nadal y una discípula del Prof. Higounet quienes la han finalizado, han repasado la transcripción original para procurar solucionar los fragmentos difíciles o dudosos y han confeccionado las regestas y los índices. No han podido ofrecer un estudio exhaustivo del cartulario, que contiene 1480 documentos que van de 1079 a 1240. La introducción es pues muy breve; contiene una síntesis de la historia de la abadía, la descripción del cartulario, los criterios de publicación, composición del cartulario, problemas relacionados con la data etc. Ofrece también una lista de los abades y las fuentes y bibliografía sobre el monasterio.

MARÍA TERESA FERRER MALLOL
Institución Milá y Fontanals, CSIC. Barcelona

¹*Grand Cartulaire de la Sauve Majeure*, publié par Charles HIGOUNET et Arlette HIGOUNET-NADAL, avec la collaboration de Nicole DE PEÑA, Burdeos, Fédération Historique du Sud-Ouest, 1996. 1071 pp. + 2 mapas en 2 tomos (Études et documents d'Aquitaine, VIII).